

Gepubliceerd in Heraldisch Tijdschrift 15 (2009); 122-124.

Biccherne en Gabella, een bezoek aan het Staatsarchief te Siena waard

Anton C. Zeven

Sleutelwoorden: siena, biccherna, gabella, camerlengo, heraldische boekomslog

Alweer een paar jaar geleden bracht ik een bezoek aan het Archivio di Stato*, d.i. het Staatsarchief in Siena. Het was en is ondergebracht in het Palazzo Piccolomini. Ik kwam niet voor de archieven, maar voor de Biccherne. Dat zijn beschilderde houten boekomslagen, aanwezig in dit archief te bekijken. Siena was vanaf de 12de eeuw een opkomende machtige stad, liggende op de weg Parijs-Rome. De stad ontwikkelde zich tot een bestuurscentrum en uiteraard bracht dat administratieve verplichtingen met zich mee. Elk half jaar werd van camerlengo, d.i. hoofd van het stedelijke financiële administratiekantoor, zitting houdende in de Biccherna, gewisseld. De Biccherne was dus het kantoor, waar de stedelijke financiën werden geadmireerd. De term Biccherne komt in het Latijn en in het huidige Italiaans niet voor. Het zal dus een lokaal of regionaal woord zijn geweest.

In de eerste tientallen jaren was de camerlengo een monnik van de nabijgelegen, machtige cisterciënzer abdij van San Galgano. Later werd de functie met anderen door de burgers van Siena waargenomen. Aan het eind van de half-jaarlijkse periode werden de document over die periode gebonden. Ook elders gebeurde dit, maar Siena maakte een uitzondering door de houten omslag van een beschildering te voorzien. Dit heeft men zo'n drie eeuwen volgehouden, weliswaar in de laatste eeuw met hiaten, omdat niet altijd meer een opdracht aan een kunstschilder werd gegeven om een beschildering te maken. In de eerste jaren tonen de afbeeldingen de camerlengo aan een tafel gezeten munten tellend. Naast hem staat vaak een geopende schatkist of ligt er een beurs op tafel. Later werden ook bijbelse en andere voorstellingen gemaakt, bijvoorbeeld die betrekking hadden op een historische gebeurtenis. Een deel van deze houten omslagen is bewaard gebleven. In het algemeen worden ze met biccherne aangeduid. Daarnaast nam de gabella, d.i. het 'accijns- of tolkantoor' van Siena deze gewoonte over. Deze houten omslagen worden gabella genoemd. De algemene naam is biccherne.

Biccherne

In de wereld zijn zo'n 139 biccherne-omslagen bewaard. 29 bevinden zich in verzamelingen buiten Siena, drie in Siena buiten het Staatsarchief en 107 in het Staatsarchief.

Voor heraldici zijn vele biccherne-afbeeldingen, vanwege de talloze wapens van belang. Ze zijn ondergebracht in het Museo delle tavolette de Biccherna, dat in het Staatsarchief in het bovengenoemde Palazzo, is gehuisvest. Het is een groot gebouw, en na het beklimmen van een brede monumentale marmeren trap bereik je de eerste verdieping. Hier kon ik gelukkig met leeszaalpersoneel Engels praten.

De biccherne, die eigendom van het Staatsarchief zijn zijn op ca 2½ m hoogte naast elkaar aangebracht, zodat ze alle bekeken en bewonderd kunnen worden. Het is een lust voor het oog.

Uiteraard zijn de biccherna en gabella gefotografeerd en in boeken¹ en tijdschriftartikelen² gepubliceerd. Ook op internet vindt men sites³ met afbeeldingen.

Een voorbeeld van een biccherna

Afbeelding 1 toont ons de schildering aangebracht op de Gabella-bundel betreffende januari-juni 1440. Het toont ons Petrus van Alexandrië, zittende op een troon en vergezeld door twee

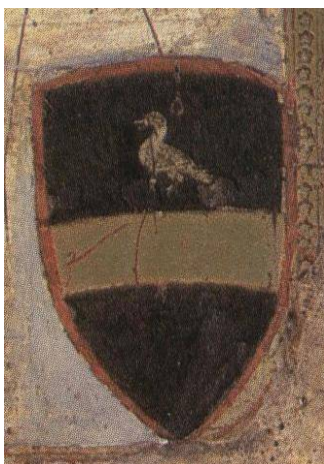
engelen. Daaronder zes familiewapens van betrokken personen. Vervolgens een tekst met in de rechter benedenhoek het wapenschild van de notaris Francesco di Girolamo, die de verantwoordelijke notaris voor dat halve jaar zal zijn geweest.

Afb. 1. De omslag uit de eerste helft van het jaar 1440. Gabella, AS Siena, 41 x 27,5cm.

Afb. 2. De zes familiewapens van betrokken personen: Anastasi, onbekend, Piccolomini, Zondadari, Umidi en Arrighi.

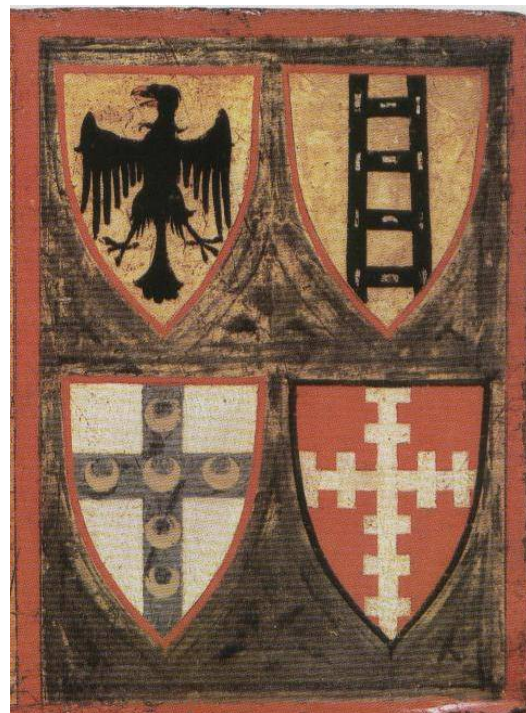
Afb. 3. Wapen van notaris Francesco di Girolamo.

Een tweede voorbeeld

Op deze schildering zien we de camerlengo Niccolo, monnik van de abdij van San Galgano, tellende het geld en een beurs. Naast hem familiewapens van de vier verantwoordelijke heren Marescotti, Malavolti, Piccolomini en Agazarri. Daaronder de tekst, waarin gemeld wordt dat de monnik Nicolao 'camarlengo' was geweest. Rechtsonder de datering. Bij de datering moet men met de jaarstijl rekening houden. Dit houdt in dat toentertijd in Italië het jaar op 25 maart begon. Dus in Siena is bijvoorbeeld de biccherna van januari 1350, in het Duitse rijk januari 1351.⁴

Afb. 4. Een biccherna, die bewaard wordt in Gemäldegalerie van het Kunstgewerbestmuseum te Berlijn. Tweede helft van 1329, 38,5 x 24,5 cm.

Afb. 5. Vier wapens Marescotti, Malavolti, Piccolomini en Agazarri.

Noten

*De panelen zijn in het Museo delle tavolette de Biccherna, dat in hetzelfde gebouw is ondergebracht. Aan het eind van mijn bezoek werd ik uitgenodigd om op het balkon te staan om vandaar uit het Piazza del Campo, te bekijken, waar twee keer per jaar Il Palio (de paardenwedstrijd) wordt gehouden.

¹bijv. L. Borgia et al. 1984. Le biccherne. Tavola dipinte delle Magistrature senesi (secolo XIII-XVIII). Roma. 390p.

²G. Swarzenski. 1950. Bull. of the Museum of Fine Arts 48: 44-46; D.W. Kroon. 1969. Sieneese school, mid-15th century. Ongepag. in H.W. van Os: Sieneese paintings in Holland. Exhibition catalogue. Rijksmuseum Amsterdam.

³Internet, o.a. www.kbr.be/ (van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel) en www.corcoran.org/ (van de Corcoran Gallery of Art, Washington, D.C.).

⁴Karel de Grote werd in Aken op 25 december 800 gekroond. Toentertijd voerde men aldaar de Kerststijl, hetgeen inhoudt dat Nieuwjaar op 25 december viel. In Aken was het dus Nieuwjaarsdag. In Italië viel het Nieuwjaar later. Dus werd Karel de Grote volgens Rome op

25 december 799 gekroond. Daarom staat op de postzegel van de Italiaanse Post, die deze kroning herdenkt, het jaartal 799.